

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Мішура В. Б., Спіцин В. Є.

Освещена сущность финансового состояния предприятия, приведены основные показатели оценки финансового состояния. Представлены основные приемы анализа финансового состояния, выявлены пути его улучшения. Доказано, что финансовое состояние необходимо систематически и всесторонне оценивать с использованием различных методов, приемов и методик анализа. Эти показатели являются важной характеристикой результатов деятельности каждого предприятия, и определяют взаимодействие всех составляющих его финансовых отношений, а так же совокупность производственно-хозяйственных факторов.

Висвітлено сутність фінансового стану підприємства, наведено основні показники оцінки фінансового стану підприємства. Представлено основні прийоми аналізу фінансового стану та виявлені шляхи його покращення. Доведено, що фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу, тому що це один з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів.

The article highlights the essence of the financial condition of the company and presents the main indicators for assessing the financial condition. The basic techniques of financial analysis are presented, identified ways to improve it. It is proved that the financial status must be systematically and comprehensively assessed using a variety of methods, techniques and methodologies. These indicators are an important characteristic of the results of operations of each company, and determine the interaction of all the components of its financial relationships, as well as a set of production and economic factors.

Мішура В. Б.

канд. екон. наук, доц. каф. ЕП ДДМА
vitaliy.mishura@gmail.com

Спіцин В. Є.

студент ДДМА

УДК 303.7

Мішура В. Б., Спіцин В. Є.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства. Значна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та відчуває нестачу оборотних коштів. За своєчасної розробки та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану в довгостроковому періоді, такі підприємства можуть збільшити свій майновий потенціал, відновити платоспроможність та прибутковість. Попередження розвитку негативних кризових явищ на підприємстві є можливим тільки за систематичного забезпечення управлінського персоналу інформацією про поточний рівень фінансової стійкості та здатність підприємства до подальшого розвитку. Така фінансово-аналітична інформація повинна отримуватися за результатами оцінювання фінансового стану підприємства. За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності, оздоровлення підприємств та виходу їх з кризового стану.

Питання аналізу фінансового стану підприємств розглядаються у працях зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Серед основних варто визначити праці: Багрова В. П., Баканова М. І., Бойчик І. М., Бугая В. З., Бутинця Ф. Ф., Єлейка Я. І., Івахненко В. М., Кандибко О. М., Коробова М. Я., Лапішко М. Л., Лахтіонової Л. А., Мних Є. В., Негашева Е. В., Подолянської В. О., Руденко Л. В., Савицької Г. В., Сайфуліна Р. С., Салига С. Я., Самовженко Т. С., Селезньової С. Н., Чупіса А. В., Шеремета А. Д., Яріш О. В. та інші.

Не применшуючи внесок вказаних дослідників у вирішення проблем аналізу фінансового стану підприємств, варто зазначити, що все ще не вирішеними залишаються питання щодо систематизації і способів обчислення показників фінансового стану, адаптації та визначення доцільності застосування закордонних методик аналізу для вітчизняних підприємств, ідентифікації факторів впливу на показники фінансового стану як основи такого аналізу, а також необхідності уніфікації стандартів аналізу за відповідними чітко визначеними принципами та ін. Все це вказує на необхідність подальших досліджень проблем аналізу фінансового стану підприємств.

Метою статті, яка полягає в визначенні поняття «фінансовий стан підприємства», в розгляданні економічної сутності аналізу та оцінки фінансового стану підприємства, є дослідження проблем існування різних підходів до існуючої термінології основних засобів, дослідження економічної сутності основних засобів підприємства та їх класифікації.

Вихідною категорією, яка визначає сутність аналізу фінансового стану та його функціональну роль у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності є категорія «фінансовий стан». Саме підходи до її розуміння, на нашу думку, закладають засади для визначення сутнісних рис та обґрунтування методичних підходів до аналізу.

Варто зазначити, що в економічній літературі існує багато визначень «фінансового стану підприємства». Їх систематизація дає підстави говорити про те, що у найбільш загальному вигляді під фінансовим станом варто розуміти результат взаємодії всіх елементів системи

фінансових відносин підприємства, який визначається сукупністю виробничо-господарських чинників, а також характеризується системою показників, що відображають наявність, способи формування, розміщення і використання фінансових ресурсів [1–7].

Тобто фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності підприємства, яка у своїй основі містить динамічні, повторювані, часто нерівномірні процеси руху фінансових ресурсів. Тому, на наш погляд, метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення ефективності їх формування, розміщення і використання. Вона має конкретизуватись відповідними поточними завданнями. Серед основних варто відмітити: забезпечення необхідного рівня рентабельності виробництва, зміцнення комерційного розрахунку, зниження собівартості, визначення рівня економічної безпеки тощо як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, кредиторами та іншими установами.

Фінансовий стан підприємства – це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів [4].

Фінансовий стан підприємства – це сутнісна характеристика діяльності підприємства у певний період, що визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати її в майбутньому. Для визначення фінансового стану використовують низку аналітичних показників: ліквідності, платоспроможності, майнового стану, рентабельності тощо.

Фінансовий стан підприємства характеризує здатність підприємства саморозвиватися на певний момент часу. Він характеризується системою показників, що дозволяють оцінити наявність, розміщення і ефективність використання фінансових ресурсів.

Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства укладаються в наступному:

- аналіз ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- аналіз стану і динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз рентабельності підприємства та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз стану підприємства на фінансовому ринку;
- пошук резервів підвищення рентабельності виробництва.

Щоб фінансовий стан підприємства був на належному рівні, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів тощо.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Чим вище показники виробництва і реалізації продукції (робіт і послуг), нижче їхня собівартість, тим вище рентабельність і великий прибуток, і тем краще є фінансовий стан підприємства. І навпаки, у результаті недовиконання плану виробництва і реалізації відбувається збільшення собівартості продукції (робіт, послуг), зменшення виторгу і суми прибутку і, як наслідок – погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності.

Показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством. У кожного з партнерів підприємства – акціонерів, банків, податкових адміністрацій – свій критерій економічної доцільності. Тому й показники оцінки фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

Ясна річ, що в доброму фінансовому стані заінтересоване передовсім саме підприємство. Однак добрий фінансовий стан будь-якого підприємства формується в процесі його

взаємовідносин із постачальниками, покупцями, акціонерами, банками та іншими юридичними і фізичними особами. З іншого боку, безпосередньо від підприємства залежить міра його економічної привабливості для всіх цих юридичних осіб, що завжди мають можливість вибору між багатьма підприємствами, спроможними задовольнити той самий економічний інтерес.

Відтак необхідно систематично, детально і в динаміці аналізувати фінанси підприємства, оскільки від поліпшення фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива.

Оцінка фінансового стану підприємства має здійснюватись шляхом обчислення системи економічних показників, які характеризують господарсько-фінансове становище суб'єктів господарювання.

До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, належать такі:

- показники оцінки майнового стану підприємства; показники ліквідності та платоспроможності;
- показники оцінки фінансової незалежності (показники оцінки структури джерел засобів підприємства);
- показники ділової активності (обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей, обертання оборотних коштів, ресурсовіддача);
- показники аналізу рентабельності (прибутковості) (загальна рентабельність, аналіз оборотності капіталу та трансформації активів, аналіз рентабельності капіталу);
- показники позицій підприємства на ринку цінних паперів.

Інформаційною базою аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність.

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми його здійснення. Виділяють такі основні прийоми аналізу:

- горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом (у балансу – показники на кінець періоду з показниками на початок року, у звіті про фінансові результати – показники звітного періоду показниками попереднього періоду тощо);
- вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури показників для оцінки впливу різних факторів на кінцевий результат (в балансі підприємства за показником структури складові ранжуються і визначаються найвагоміші складові на вплив зміни валюти балансу, у звіті про фінансові результати визначаються складові кожної статті в загальній сумі виручки, що використовується при порівняльному аналізі, а також при побудові прогнозних фінансових звітів);
- трендовий аналіз – обов'язковим є наявність інформації за певний ретроспективний період, що дозволяє вивчити основні тенденції динаміки показників (на основі екстраполяції визначається перспективне значення основних показників, а також прогнозується перспективний аналіз фінансового стану);
- аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими даними балансу підприємства, звіту про фінансові результати та інших форм звітності (данні відношення характеризують певний фінансовий стан: аналіз показників ліквідності, аналіз структури джерел засобів, аналіз обороту оборотних коштів (робочого, функціонуючого капіталу), оборотності капіталу та трансформації активів, ділової активності (оборот дебіторської та кредиторської заборгованостей, ресурсовіддачі), аналіз рентабельності (загальної рентабельності та рентабельності капіталу), аналіз ефективності використання майна, аналіз позицій підприємства на ринку цінних паперів);
- порівняльний аналіз – для визначення реального фінансового стану підприємства необхідно провести порівняння із розрахунковими показниками, із середніми галузевими, із показниками конкурентів;
- факторний аналіз – проводиться для визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження (при цьому факторний аналіз може

бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник; проводиться за допомогою детермінованого та стохастичного моделювання);

– спеціальний аналіз – прогноз наявних грошей, аналіз взаємозв'язку прибутку – обсягу реалізації – ціни, аналіз руху грошових коштів тощо.

Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги.

Основним засобом отримання конкурентних переваг є пошук шляхів підвищення ефективності власної діяльності та удосконалення фінансового стану.

Мета, яка полягає у пошуку та використанні шляхів покращення фінансового стану забезпечення зростання ринкової вартості підприємства в довгостроковому періоді.

Головним завданням є виявлення шляхів покращення фінансового стану за рахунок мобілізації внутрішніх резервів підприємства явних та прихованих.

Пошук резервів, які можуть бути використані для покращення фінансового стану підприємства, проводиться шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності [6].

Удосконалення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе за рахунок:

- збільшення виручки від реалізації;
- продажу частини основних фондів;
- рефінансування дебіторської заборгованості.

Скорочення вихідних грошових потоків можливе за рахунок:

- зниження витрат, які відносяться на собівартість продукції;
- зниження витрат, які покривають за рахунок прибутку.

Основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації. В свою чергу розмір виручки від реалізації залежить від:

- обсягів реалізації продукції;
- ціни одиниці продукції, що реалізується [6].

Щоб збільшити обсяги реалізації, треба максимально активізувати збутову діяльність підприємства. Стимулювати збут можна різними методами. Бажаний результат можна отримати наданням знижок покупцям, помірними зменшеннями цін, застосуванням масової реклами. Не існує для всіх підприємств єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації. Тип заходів залежить від особливостей конкретного підприємства та обраної ним стратегії маркетингу.

Також одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів підприємства;
- сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства [7].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Особливу увагу необхідно звернути увагу на приховані резерви. Приховані резерви – частина капіталу, що ніяк не відображена в балансі.

Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами покращення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних фондів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків через зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток.

На кожному підприємстві, залежно від його особливостей, можуть бути різними набір факторів, які впливають на собівартість.

ВИСНОВКИ

Отже, покращення фінансового стану підприємства можливе шляхом підвищення результативності розміщення та використання ресурсів підприємства. При цьому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів, при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності. Задовільний фінансовий стан є найважливішою характеристикою діяльності підприємства, яка відображає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, оцінює якою мірою гарантовані економічні процеси самого підприємства та його партнерів за фінансовими та іншими відносинами.

У таких умовах, на наш погляд, доцільно рекомендувати з метою подолання як проблем, пов'язаних із застосуванням методичних підходів, прийомів фінансового аналізу, так і покращення організації його здійснення суб'єктами господарювання:

- проводити декілька разів на рік оцінку найважливіших показників фінансового стану підприємства (індивідуальний підхід до визначення найголовніших показників);
- розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності, зокрема комплексного характеру;
- нормалізувати, стабілізувати, привести до міжнародних норм фінансове та податкове законодавство;
- удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу та уніфікувати методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;
- адаптувати закордонні методики аналізу фінансового стану, що на сьогоднішній день виступають основними у процесі його здійснення, до соціально-економічних умов та практики господарювання суб'єктів національного господарства;
- проводити методичні семінари для осіб, відповідальних за здійснення аналізу фінансового стану з метою формування мотиваційних аспектів його удосконалення та підвищення рівня кваліфікації тощо.

У сукупності надані рекомендації становлять основу для пошуку більш ґрунтовних напрямів оптимізації вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 263 с.*
2. *Болюх М. А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ / М. А. Болюх. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с.*
3. *Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств / М. А. Болюх. – К. : Кондор, 2007. – 180 с.*
4. *Головко В. І. Фінансово – економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека / В. І. Головко, В. А. Мінченко, В. М. Шарманська. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 446 с.*
5. *Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / В. М. Івахненко. – К. : КНЕУ, 2006. – 302 с.*
6. *Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г. В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61–62..*
7. *Марцін В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства // Економіка, фінанси, право. – К, 2009. – № 7. – С. 26–29.*